

Không gian hành động của nhân vật anh hùng trong sử thi RAMAYANA Ấn Độ

LÊ THỊ BÍCH THỦY*

Nếu như nhân vật của thần thoại thường là các thực thể tượng tượng thì nhân vật chính của sử thi lại là con người. Dù vậy, nhân vật con người trong sử thi Ấn Độ lại được thần thánh hóa cao độ, mang đậm tính chất tôn giáo - triết học cao siêu của văn hóa Ấn Độ. Quả vậy, sử thi *Ramayana* Ấn Độ bao chứa một thời gian dài, một không gian kỳ vĩ, một tình sử ly kỳ. Dưới đây là những không gian khác nhau để người anh hùng hành động trong sử thi *Ramayana* của Ấn Độ.

Trước hết, không gian trong sử thi *Ramayana* trải ra ba chiều, trong mối quan hệ hữu cơ, ảnh hưởng qua lại với người anh hùng ở chiều rộng là không gian thế giới trần gian (kinh thành, núi rừng, chiến trường); ở tầm cao là không gian định mệnh và ở chiều sâu là không gian tình yêu. Trong không gian ba chiều, hình ảnh người anh hùng hiện lên với diện mạo riêng biệt: vừa giàu có, hùng mạnh, vừa nồng nàn yêu thương, vừa hòa hợp với thiên nhiên vũ trụ, vừa siêu phàm thần thánh, vừa tham sống trần tục, lại

vừa khao khát cuộc sống tinh thần tinh khiết vĩnh hằng, chiều sâu của tâm linh. Vì vậy nhân vật anh hùng lý tưởng vừa ham mê chiến công đồng thời khao khát hòa bình hòa hợp, vừa thể hiện vẻ đẹp của sức mạnh cơ thể với tinh thần quả cảm trong chiến trận, vừa là tấm gương sáng chói mẫu mực cho đạo lý, cho điều thiện và tình yêu thương hòa hợp của con người.

Không gian thế giới trần gian trong sử thi *Ramayana* rất rộng. Nó trải dài từ vương quốc Vidêha, Kôxala bên bờ sông Xarayu, đất nước của Vanara mà đứng đầu là vua khỉ Xugriva và trải dài qua biển đến xứ Lanka của quý vương Ravana. Nó bao gồm không gian văn minh nơi đô thành và những khung cảnh thiên nhiên hoang sơ có núi cao, hồ sâu, rừng rậm. Nó hàm chứa cả môi trường hành hương bình an và thanh tịnh với không gian chiến trường tàn khốc, vấy máu các chiến binh. Các loại không gian là những đường nét khác nhau để tạo nên hình tượng người anh hùng hoàn mỹ trong sử thi *Ramayana* vừa giàu có, hùng

* Ths. Lê Thị Bích Thủy Trường Đại học Hồng Đức

mạnh về vật chất, thanh cao, trong sạch về tâm hồn, vừa nồng nàn tình yêu và vĩ đại siêu nhiên thánh thiện.

Không gian vừa thấm đẫm máu của những người anh hùng, vừa rực sáng hào quang chiến thắng trong chiến trận là loại không gian đặc thù của sử thi. Không gian Lanka là nơi dồn nén hình ảnh, âm thanh, ánh sáng, tâm trạng... tạo nên độ căng thẩm mỹ, tạo nên một không gian chiến địa hỗn độn, vừa khốc liệt bi thảm nhưng cũng không kém phần hào hùng. Chiến tranh Lanka cũng diễn ra trong một khung cảnh vĩ đại. Nó như một sân khấu khổng lồ biểu dương sức mạnh người anh hùng. Hình ảnh người anh hùng hiện lên trong cảm hứng hùng tráng, được đo bằng kích cỡ của vũ trụ, lớn lao, kì vĩ. Các sự vật của thiên nhiên được dùng làm hình ảnh so sánh xuất hiện nhiều nhất là các hiện tượng có liên quan đến thú dữ, các hiện tượng thiên nhiên, thần linh,... So sánh người anh hùng với thú dữ, với thần linh, với các hiện tượng thiên nhiên,... là thủ pháp quen thuộc được ưa thích góp phần phóng đại - thần bí hóa các hình tượng anh hùng trong chiến tranh: “Quân Raksasa đâm hoảng loạn và bắt đầu kêu thét lên khiếp đảm lúc trông thấy Rama, như con voi phải lánh xa khi nom thấy con sư tử”⁽¹⁾ hay: “Chàng Rama anh hùng cầm cung và tên lên. Đôi mắt của chàng trợn trừng giận dữ, nom chàng khủng khiếp như lửa ngày tận thế”⁽²⁾.

Sử thi *Ramayana* qua cách miêu tả hậu quả của chiến tranh cùng với sự biến dạng của mặt đất chiến địa hậu chiến, người ta cũng có thể cảm nhận được

không gian khốc liệt của cuộc chiến tranh. Ngọn lửa chiến tranh thiêu hủy mọi của cải giàu sang: những lâu đài, đàn hương mịn, ngọc và đá quý, kim cương, san hô, quần áo lanh lụa, lông cừu non, đỉnh lọ, những cỗ yên ngựa tuyệt đẹp, bành voi, áo giáp, ngựa và voi, đệm lông, quạt, da hổ, xạ hương. Và chiến địa Lanka thì “ngập ngựa máu và mỡ”, “những dòng sông máu chảy ra tràn ngập, bụi đất dâng lên dưới bước chân dẫm của binh lính. Voi, ngựa là bờ của con sông đỏ cũng như mũi tên và cờ phướn mang biển hiệu con cá, như là các cây mọc trên đôi bờ...”⁽³⁾.

Cao hơn cả là không gian định mệnh hay là không gian của tâm linh. Tâm thức của các anh hùng Ấn Độ luôn hướng lên các tầng trời cao. Nơi đó các thần linh hiện ra thường không phải để giúp đỡ con người sức mạnh vật chất mà để khích lệ, tôn vinh mỗi khi con người khắc phục được trọng lực của trái đất, lên cao thêm mỗi bậc thang tiến hoá tâm linh. Vì vậy các anh hùng xem thường cái chết trên chiến trường nhưng qua đó họ mong muốn có một chỗ ngồi xứng đáng cạnh các thần linh. Họ dốc sức thực hiện bổn phận của đẳng cấp mình - chiến đấu dũng cảm - cuộc sống của các chiến binh Kshatrya. Thái độ hèn nhát trên chiến trường là không xứng đáng với tư cách chiến binh.

Khác với những anh hùng trong các sử thi khác, cõi trời không hẳn là toàn bộ mối quan tâm của những người anh hùng trong sử thi *Ramayana*. Một mặt họ hướng lên trời cao, nhưng mặt khác người anh hùng vẫn hành động thực hiện bổn phận ở trần thế như tình yêu, nghĩa thiện,

sự khát khao hòa hợp lớn lao. Hần sâu trong tâm thức người Ấn Độ một sự đối lập xung đột trái ngược nhau. Đó là những khát vọng về đời sống tâm linh và những đam mê trong đời sống trần thế ở mỗi con người. Sử thi *Ramayana* chứa đựng rõ nét nhất không gian trần thế và không gian vũ trụ, trong đó các nhân vật anh hùng hành động, ứng xử nhằm đạt được sự hài hòa giữa hai không gian đời sống ấy.

Trong *Ramayana*, hạnh phúc ở Thiên đàng cũng không quyến rũ được Rama. Cái mà chàng luôn mong mỏi là Tình yêu chân chính trong thế giới thực tại. Hiện thân của Tình yêu ấy chính là Xita: “Tình yêu nàng ngày đêm đốt cháy anh, nó là ngọn lửa mà nhiên liệu là sự xa vắng của nàng... Đối với anh, cảm thấy đang được sống cùng Gianaki trên cõi trần thế này, như thế là đủ, chẳng cần gì hơn”⁽⁴⁾.

Nhưng khi nghe tin Hanuman báo tin về Xita, thay cho niềm vui sướng hạnh phúc, Rama rơi vào trạng thái trầm tư suy nghĩ mông lung và sau đó là nổi giận gay gắt, trách mắng Xita. Một không gian u uất xâm chiếm tâm hồn Rama. Đó chính là dấu hiệu của một xung đột gay gắt giữa Tình yêu và Bản phận xã hội. Với tư cách là một minh quân, Rama phải có trách nhiệm giữ gìn trật tự vương quốc. Theo quy định của truyền thống, cuộc đời mẫu mực của bản thân nhà vua sẽ góp phần quyết định cho trật tự đó. Giữ trọn danh dự, với hoàng tử Rama trong tình huống này không gì khác hơn là phải từ chối Xita - người vợ đã từng ở trong cung của kẻ khác một thời gian dài. Nhưng nếu làm như vậy, tình yêu với Xita lại bị tổn

thương một cách nặng nề. Trong trường hợp này, Rama đã quyết định hy sinh tình cảm cá nhân vì danh dự của một minh quân. Chính vì vậy, khi phải hy sinh lợi ích tình yêu vì vương quốc cả hoàng tử Rama và công chúa Xita đều rất đau khổ. ở sử thi *Ramayana*, nhân vật thực hiện những hành động anh hùng và hành động tôn giáo để đạt được danh thơm chiến trận và hạnh phúc ở thế giới mai hậu.

Như vậy, không gian nơi đô thành giàu có, không gian thánh địa nơi rừng rậm, không gian chiến trường tàn khốc, vấy máu các chiến binh cũng như không gian tình yêu, không gian tâm linh đều là môi trường rộng lớn mà nhân vật anh hùng hành động và thể hiện phẩm chất cao đẹp của mình. Các loại không gian là những đường nét khác nhau để tạo nên hình tượng người anh hùng toàn diện trong sử thi *Ramayana*. Từng hành động, lời nói, ý nghĩ của nhân vật anh hùng Rama trong quan hệ ứng xử với các nhân vật, với các sự vật, hiện tượng thiên nhiên đều tạo thành những phân đoạn của không gian nghệ thuật trong tổng thể không gian rộng lớn, vươn tới tầm vóc vũ trụ, gắn kết thế giới loài người trần thế với thế giới tâm linh, thế giới vĩnh hằng để thực hành đạo pháp Dharma- nền tảng đạo đức chân lý của xã hội Ấn Độ. Không gian ấy là phong cảnh rộng lớn tạo nên tầm vóc hoành tráng, đồ sộ của sử thi *Ramayana*.

CHÚ THÍCH:

- 1, 2, 3, 4. *Ramayana* tập III, Phạm Thuý Ba dịch, NXB Văn học, HN, 1988, tr136., 37, 189, 13.